

Az olasz tanú

1921 szeptembere, Aquafredda. A kora őszi olasz tengerparton, két karját hátra-
kulcsolva egy ötvenhárom éves férfi sétálgat.

Rövidre nyírt, ős hajú, öltönyös, nyakkendőes úr. Francesco Nitti.

Nemrég még olasz miniszterelnök és egyúttal belügyminiszter. Jó esztendő-
vel ezelőtt, 1920. június negyedikén, Itália képviselőjében ott ült a trianoni
palotában, a győztesek asztalánál. Annál az asztalnál írták alá a békeszerző-
dést.

1921 szeptemberében könyve utolsó fejezetén dolgozik. A kötet címe: *Nincs
béke Európában.*

Nincs béke Francesco Nitti szívében sem. Egy esztendeje még remélte, hogy
Versailles, Saint-Germain-en-Laye, Sevres, Trianon új fejezetet nyit a földrész
életében. Új korszakot. Most már tudja, hogy tévedett.

Európa a győzők és a legyőzöttek Európája lett. A diadalt, a jóvátételt élvez-
zőké – és a megaláztatoké, a kifosztottaké. A Párizs környéki szerződések békét
ígértek, és szenvedést hoztak.

„Én azt hiszem – írja befejezés előtt álló könyvében -, hogy Európát nem annyi-
ra a háború, mint inkább a békeszerződések sodorták a dekadencia komoly vesze-
delmébe. Napról napra hanyatlik, és egyre szaporodnak az elégedetlenség okai.”

A győzött lelkiismeret-furdalás gyötri:

„A népek életében, akárcsak az egyén életében, váltakoznak az öröm és a
fájdalom napjai: verőfényes napokra viharosak következnek. Az európai népek
történelme nem egyéb, mint győzelmek és vereségek folytonos váltakozása. A
civilizáció voltaképp az, hogy meghatározzuk, milyen feltételekkel tehetjük a
győzelmet kevésbé brutálissá, és a vereséget inkább elviselhetőbbé. A legjobb
szerződések, amelyek a népek egymás közötti viszonyát szabályozzák, vagy
legalábbis kellene, hogy szabályozzák, ijesztő visszaesést jelentenek, megta-
gadják azokat az elveket, amelyek jogilag érvényesek voltak. Amikor Wilson
elnök a nemzetek szövetségére gondolt, leginkább abban működött közre, hogy
a nemzetek között korlátok emelkedjenek. Kolumbusz Kristóf elindult Európá-
ból, hogy megtalálja az Indiába vezető utat, és felfedezte Amerikát. Wilson
elnök útra kelt Amerikából, abban a hiszemben, hogy békét hoz Európába, e
helyett elhozta a zűrzavart és a háborút.”

Wilson mentsége lehet, hogy tisztességes szándékai voltak. Jól lehet, csak
szándékai. De mi a mentsége Anglia és Franciaország miniszterelnökének, Lloyd
Georgenak és Clemenceunak? Az angol talán még hajlott volna a diktátumok
enyhítésére, de a vak gyűlölettel vezérelt francia hatása alól nem tudta – nem is
igen akarta – kivonni magát.

„Clemenceau egész életében rettenetesen romboló ember volt... A politiku-
sok között, akiket én ismerek, talán senki másnak nincs ennyire egyéni
eszejárása... Amikor csak egy dolog szükséges az ellenség legyőzésére, nem
ingadozni a gyűlöletben, nem kételkedni a győzelem biztosságában – akkor

senki sem alkalmasabb nála, senki sem lehet erősebb nála az akarásban, senki sem biztosabb a bosszúban. Ha azonban a háború után elkövetkezett a béke, amit biztosítani kell, senki sem alkalmatlanabb erre, mint ő. Egyetlen dolgot tartott szükségesnek rövid terminusra: letiporni az ellenséget és tönkretenni vagy elvenni tőle megújulásának forrásait is.”

Nitti kimondja – egyedül ő mondja ki –, hogy a világháborút lezáró békeszerződések megkötésénél a legtöbbet a magyarok veszítették.

Felidézi a trianoni békeszerződés előkészítését, és gróf Apponyi Albert alakját. Bár meg akarták alázni, a magyar békedelegáció vezetője bátran és méltósággal viselkedett a győztesek ítélőszéke előtt. Francia nyelven mondta el, hogy a számok, amelyeket a győzők előterjesztettek, semmi kétséget sem hagynak szándékuk felől. Magyarországot szét kívánják darabolni, három és fél millió magyart fel akarnak áldozni. Clemenceau közbevágott: nem mindenki érti őt a teremben. Erre Apponyi megismételte a szavait, tökéletes angol-sággal. Aztán folytatta, francia nyelven, majd a szöveget ismételten lefordította angolra. Végezetül olasz nyelven is elmondta a beszédét.

Francesco Nitti rendkívüli hatású szónoknak tartja Apponyi Albertet, trianoni érvelését hibátlanak tartja:

„Önök, uraim – idéz Apponyi nagy beszédéből –, akiknek a győzelem megengedi, hogy bíróul lépjenek föl, Önök kimondják volt ellenségeik bűnösségét, és a szempont, amely az Önök elhatározását vezeti, az, hogy a háború következményeit azokra hárítsák, akik nem felelősek értük... Önök azt mondják, hogy egy dolog van: a győzelem, a győzelem jogai. Mi tudjuk ezt uraim, mi a politikában eléggé realisták vagyunk, hogy ezzel a tényezővel számot vessünk. Mi tudjuk azt is, hogy mivel tartozunk a győzelemért, és készek vagyunk leverésünk árát megfizetni. De vajon ez lesz-e az újjáépítés egyetlen elve: csak az erő lesz az az alap, amelyre építeni akarunk, pusztán az erő lesz az a hatalom, amely fenntartja ezeket az építményeket, amelyek már akkor inognak, amikor építgetik... Én csak azt kívánom Önöknek, uraim, hogy hadseregeik dicsőségét sokkal nagyobb mértékben múlja felül annak a békének a dicsősége, amelyet Önök a világnak adnak...”

Ám a győztesek nem törődtek Apponyi Albert szavaival.

„A békeszerződések – írja Aquafreddában a volt olasz miniszterelnök – bosszúvágyból eredtek.”

Francesco Nitti szakképzettsége szerint közgazdász, miként akkor neveztek: nemzetgazdász. Állítását igazolandó, elősorolja a tényeket:

„A háború előtt Magyarország területe körülbelül olyan nagy volt, mint Olaszországé: 282.879 négyzetkilométer, 18 millió 264.533 lakossal. A trianoni békeszerződés ezt a területet 91.144 négyzetkilométerre, azaz 32,2 százalékra, a lakosságot pedig 7 millió 481.954 főre, azaz 41 százalékra csökkentette. Nem elégedtek meg azzal, hogy elvették Magyarországtól az etnikailag nem magyar lakosságot. Minden ok nélkül 1 millió 84.447 magyart Csehszlovákiához, 454.597 magyart Jugoszláviához, 1 millió 704.851 magyart pedig Romániához csatoltak...”

A magyarok óriási vérvesztést szenvedtek a háborúban:

„Valamennyi hadviselő állam közül Magyarország az az ország, amely lakosságának számához viszonyítva a legtöbb katonát veszítette. A Habsburg

Monarchia tudta, hogy számíthat a magyarok hősiességére, s a legvéresebb vállalkozásokra jelölte ki őket... Magyarország demográfiai állapotát, amely néhány évvel ezelőtt még kitűnő volt, most veszedelem fenyegeti. A gyermekhalandóság és a tuberkulózis áldozatainak száma, mint a Ferenczi doktor által közzétett statisztikából tudjuk, ijesztő méreteket öltött...”

Magyarország gazdaságát megfojtja a békeszerződés:

„Arany és ezüstbányáinak hárommillió mázsányi értermelése teljesen elveszett. Elveszett egész óriási sótermelése, két és fél millió mázsa erejéig. Vastermelése 19 százalékra, a szénéé 14 százalékra, fatermelése pedig 70 százalékra csökkent. Magyarország 2029 gyára közül 1241 maradt meg: nagyszerű vasúti parkjának több mint háromnegyedét át kellett adnia. Magyarország ugyanebben az időben elvesztette mezőgazdaságának és állattenyésztésének legfőbb életfeltételeit.”

És a büntetésnek még nincs vége:

„A megnyomorított Magyarországnak legalább hárommilliárd aranymárkát kellene jóvátétel fejében fizetnie. A győztes államok nem tudnak mást kitalálni, azt a megmaradt állatállományt kérik, amelyet a románok nem zsákmányoltak el... Pedig tudjuk, hogy a győztesek egyáltalán nincsenek rászorulva arra az állatmenyiségre, amelynek szállítását azonnal követelik.”

Sétál magába mélyedve, töprengve a koraőszi olasz tengerparton egy ős hajú férfiú. Nincs béke Európában – nincs béke a szívében.

Apponyi Albert 1920-ban a béke dicsőségéről beszélt a győzők előtt. Hol ez a dicsőség? Francesco Nittinek fáj a kettétört Európa. A legyőzöttek megkínzása. A magyarok megalázása. Fáj neki, hogy a békét – évtizedekre – megölte a győztesek gőgje.

Még másfél esztendő sem telt el a békeszerződések aláírása – aláíratása – óta, és: „Immár minden ajakról eltűnt a mosoly, nincs egyéb rajtuk, mint gyűlölet, fenyegetőzés és felindulás.”

A következő őszön, 1922 októberében második könyvének írását is befejezi Acquafreddában. Új munkáját, az *Európa hanyatlását* fiának, Vincenzo Nitti doktornak ajánlja, aki önként vett részt Olaszország háborújában, megsebesült és hadifogságot szenvedett. „... És ajánlom mindazoknak, akik az én családomból, az én népemből és az én földemről ifjúságuk fölládozásával életüket adták nemcsak Olaszország boldogságáért és dicsőségéért, hanem egyben a béke diadaláért is. Abban a hitben, hogy a népek szabadságáért küzdenek és halnak, azért az igazságosságért, amely egyformán mér győztesnek és legyőzöttnek.”

Ám 1922 végén Francesco Nittinek azt kell látnia, hogy az erőszak békéje, amelyet a győztesek hoztak meg Versaillesben, a trianoni palotában, nem teremtette meg az európai élet feltételeit.

„Meg kell találni az igazságos békét” – üzeni a győzteseknek az olasz tengerpartról.

A franciák nekitámadnak, az angolok közönyösen a vállukat vonogatják. Ősz van, késő őszi, vigasztalan tengerparti ősz. És Francesco Nitti hamarosan a hazájában sem leli a helyét.

A győztesek egyetlen államférfiúja, aki szót emelt értünk, magyarokért, aki idejében meg akarta menteni Európát – a tanú zavaró és felesleges.